

Lausunto

10.01.2025

Asia: VN/34275/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen 6 §:n muuttamisesta

Myönteistä on se, että valtioneuvoston asetusta tarkistetaan. Korkeimman oikeuden ja Korkeimman hallinto-oikeuden toisilleen vastakkaiset ratkaisut ovat johtamassa kestävämpään tilanteeseen. On ennakoitavissa, että hallintolainkäytössä omaksutaan KHO:n kanta. Käräjä- ja hovioikeuksissa on ollut havaittavissa hajontaa. Osa tuomioistuimista on noudattanut KKO:n ennakkoratkaisun linjaa, mutta joissakin tuomioistuomissa tuntipalkkioksi on edelleen vahvistettu asetuksen mukainen 110 euroa. Tilanne on siis johtamassa hyvin epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Palkkion kohtuullisuuden tapauskohtainen arviointi aiheuttaa myös lisätyötä tuomioistuimissa ja oikeusapua tarjoavissa toimistoissakin.

Asetuksessa määritelty tuntihinta on jäänyt merkittävällä tavalla ajastaan jälkeen. Hinnoittelu ei ole seurannut ollenkaan yleistä hinta- ja palkkatason muutosta. Tämän näkökohdan tuo hyvin esiin emeritusprofessori Antti Jokela kirjoituksessaan 30.12.2024, <https://www.prosessioikeus.fi/oikeusavun-palkkioperusteista/>

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa on perusteltu se, miksi asetuksessa määritelty palkkio ei enää ole kohtuullinen ja on siten ristiriidassa oikeusapulain 17 §:n kanssa.

Valtioneuvoston toimeksiannosta tehdystä selvityksestä (Selvitys julkisen oikeusavun tulorajojen vaikutuksista, VNTEAS 2021:58) ilmenee, että osa asianajotoimistoista ei ota hoitaakseen oikeusapuasioita ja puolustajan määräyksellä hoidettavia asioita, koska ero ”normaalin” laskutuksen ja asetuksen mukaisen laskutuksen välillä on kohtuuttoman suuri. Pitää varmasti paikkansa se muistiossa esitetty seikka, että avustajan saaminen ei ole ilmeisesti vaarantunut missään

asiaryhmässä. Kysymys on kuitenkin myös saatavilla olevien palvelujen laadusta. On aivan realistista olettaa, että oikeusavulla tai puolustajanmääräyksillä hoidettavat asiat jäävät kokemattomien avustajien hoidettavaksi, kokeneiden hoitaessa merkittävästi korkeamman taloudellisen tuloksen tuottavia toimeksiantoja.

On realistista myöntää, että itse maksava asiakas voi saada parempaa palvelua kuin oikeusavun asiakas. Ero itse maksavan asiakkaan ja oikeusapuasiakkaan veloituksessa ei saa kuitenkaan muodostua niin suureksi, että oikeusavulla ei enää saisi perustuslaissa taattuja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämiä palveluita.

Oikeusaputoimistot eivät kykene hoitamaan kaikkia oikeusavulla katettavia juttuja. Julkisten oikeusavustajien työaika on sidottu pääosin virastotyöaikaan, mistä johtuen julkiset oikeusavustajat eivät ole käytettävissä avustajiksi usein ilta-aikaan tai viikonloppuihin ajoittuvissa esitutkintakuulusteluissa, joissa kuitenkin entistä enemmän kaivataan oikeudellista asiantuntemusta kuulusteltavien oikeusturvan takaamiseksi. Oikeusavulla hoidettavissa oikeudenkäyntiasioissa asiakas saa itse valita avustajansa, siis myös yksityisen avustajan.

On myös selvää, ettei julkisilla oikeusavustajilla voi olla tarvittavaa erityisasiantuntemusta kaikissa asiaryhmissä. Erityisesti suurta työmäärää ja erityistä asiantuntemusta ja kokemusta vaativat rikosasiat tulevat paremmin hoidetuiksi yksityisissä asianajotoimistoissa, joissa on käytettävissä usean asiantuntijan kumulatiivinen osaaminen. Tässä kirjoitettu ei tarkoita, että julkiset oikeusavustajat olisivat huonompia kuin yksityisellä asianajopalalla työskentelevät juristit. Yksityisellä sektorilla on yksinkertaisesti mahdollista keskittyä hoitamaan tiettyntyyppisiä, erityisasiantuntemusta vaativia juttuja. On tärkeää, että tällainen erityisasiantuntemus on myös niiden käytettävissä, joiden avustaminen järjestyy yleisen oikeusavun hinnoittelumallilla.

Pulmana ovat myös esteellisyyssäännökset, jotka voivat johtaa siihen, että avustajaksi tulee julkinen oikeusavustaja muulta paikkakunnalta kuin siltä, jossa oikeudenkäynti on tai muuta oikeudellista toimitusta (esimerkiksi pesänselvitystä tai pesänjakoa) pääosin hoidetaan. Jos julkinen oikeusavustaja määrätään hoitamaan toimeksiantoja vakituisten virkapaikkansa ulkopuolella, siitä aiheutuu merkittäviä lisäkustannuksia ja hankaluuksia aikataulujen yhteensovittamisessa. Näin ollen oikeusavun saatavuusongelmaa ei voida sanottavasti korjata lisäämällä julkisten oikeusaputoimistojen alueellista yhteistyötä.

Asetusluonnoksessa esitetään tuntikorvauksen korottamista 120 euroon. Tällainen korotus ei sanottavasti parantaisi nykyistä oikeustilaa. Avustajat todennäköisesti vaatisivat useassa jutussa vahvistamaan tuntipalkkion tätä suuremmaksi, vedoten KKO:n ennakkoratkaisuun. Ehdottomana minimikorotuksena on siksi pidettävä tuntihinnan korottamista 20 eurolla, 130 euroon. Tällainenkaan korotus ei kuitenkaan ole oikeassa suhteessa toimeksiantojen vaativuuteen. Ymmärrämme hyvin valtiontalouden asettamat rajoitukset, mutta oikeasuhteinen korotus olisi kuitenkin sellainen, jossa tuntikorvaus olisi vähintään 175 euroa. Tämäkin korotettu palkkio olisi edelleen merkittävästi (alueesta riippuen jopa yli 100 euroa) alempi kuin keskimääräinen itse maksavalta asiakkaalta veloitettava tuntipalkkio. On aiheellista korostaa muistioluonnoksessa

(23.12.2024, VN/34275/2024) esitetyn mukaisesti, ettei KKO ole määritellyt kohtuullisen tuntitaksan olevan juuri 130 euroa. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa pidettiin kohtuullisen tuntikorvauksena asianajajan vaatimaa 130 euroa.

Tuomme myös esiin Prosessioikeuden emeritusprofessori Antti Jokelan relevantteja ajatuksia, jotka hän on kirjoituksessaan 30.12.2024 <https://www.prosessioikeus.fi/oikeusavun-palkkioperusteista/> esittänyt. Hän on muun muassa sitä mieltä, että oikeusavun saaminen varallisuudesta riippumatta on keskeinen oikeusturvan elementti, ja sen takaaminen kaikille on tärkeää oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta. Hän korostaa, että ilman maksutonta oikeusapua taloudelliset tekijät saattaisivat estää oikeuteen pääsemisen, ja että kansalaisten yhdenvertaisuus ja oikeusvaltion periaatteet edellyttävät oikeusavun tasapuolista saatavuutta. Jokela kritisoi ylimpien oikeusasteiden erisuuntaisia ratkaisuja ja niiden aiheuttamaa hämmennystä. Hän pitää KKO:n ratkaisua perusteltuna ja katsoo, että valtioneuvoston asetuksen mukaista tuntipalkkiota ei voida pitää enää kohtuullisena. Jokela myös arvostelee oikeusministeriötä ja valtioneuvostoa siitä, etteivät ne ole hoitaneet tehtäviään palkkioasetuksen tarkistamisessa. Jokela painottaa, että oikeusavun laatu ja saatavuus ovat tärkeitä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takaamiseksi, ja että pätevien avustajien tarve on suuri erityisesti rikosasioissa. Hän toivoo, että myös hallintotuomioistuimissa pätevien avustajien saamisen turvaaminen koettaisiin yhtä tärkeäksi.

Yhdymme lisäksi Suomen Asianajajaliiton ja sen jäsenten lausuntopalvelussa aiemmin esittämiin lausumiin korotuksen välttämättömyydestä ja tuntipalkkioon valtioneuvoston esittämän 10 euron korotuksen riittämättömyydestä.

Matti Tolvanen

Neuvotteleva lakimies, professori (emeritus)

Tatu Hirvonen

Toimitusjohtaja, asianajaja

Hirvonen Tatu
Asianajotoimisto Kontturi & Co Oy